

Πέτρος Παπακωνσταντίνου *Δύση-Τουρκία: Χορεύοντας με τους (Γκρίζους) Λύκους...*

Μνήμες από τον ηρωικό αγώνα του Μπόμπι Σαντς και άλλων εννέα Ιρλανδών αγωνιστών του IRA, που βρήκαν το θάνατο στις βρετανικές φυλακές πριν από είκοσι χρόνια, ξύπνησε η συνεχιζόμενη απεργία πείνας των Τούρκων πολιτικών κρατουμένων. Την ώρα που γράφονταν αυτές οι γραμμές, 22 νέοι άνθρωποι—19 κρατούμενοι και τρεις γυναίκες, συγγενείς πολιτικών κρατουμένων—είχαν χάσει τη ζωή τους, σ' ένα σπαρακτικό ολοκαύτωμα που έριξε άπλετο φως στη φρίκη

των «Λευκών Κελιών», των βασανιστηρίων και του ωμού αυταρχισμού του στρατοκρατικού καθεστώτος της Άγκυρας. Ο φόρος του αίματος ανεβαίνει στις 52 ψυχές αν υπολογιστούν τα θύματα από την καταστολή της εξέγερσης στις τουρκικές φυλακές τον περασμένο Δεκέμβριο, ενώ δεκάδες αγωνιστές που συνεχίζουν την απεργία πείνας βρίσκονται στα έσχατα όρια της βιολογικής εξάντλησης.

Μπορεί να φαντασθεί κανείς τις αντιδράσεις της Ουάσιγκτον και των Βρυξελ-

λών αν κάτι ανάλογο διαδραματιζόταν στο Κοσσυφοπέδιο επί εποχής Μιλόσεβιτς, στο Ιράκ του Σαντάμ Χουσεΐν ή ακόμη στην Κίνα του Ζιανγκ Ζεμίν. Αλλά όταν πρόκειται για τη νατοϊκή Τουρκία... απορία ψάλτου βήξ. Μόνο κάποιοι χλιαροί ψίθυροι διαμαρτυρίας του γαλλικού υπουργείου Εξωτερικών, έξι ολόκληρους μήνες μετά την έναρξη της απεργίας πείνας, διέκοψαν την εκκωφαντική σιωπή του δυτικού κόσμου για το συνεχιζόμενο έγκλημα της φασιστο-«κεντρο-αριστερής» κυβέρνησης Ετσεβίτ-Γκρίζων Λύκων. Στην πρώτη του επίσημη τοποθέτηση (18 Μαΐου) το Συμβούλιο της Ευρώπης, ένας θεσμός που δημιουργήθηκε στο όνομα της υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επέλεξε να ψέξει τα θύματα και να καλύψει τους θύτες καλώντας τους... συγγενείς των πολιτικών κρατουμένων να πείσουν τους απεργούς πείνας για το «μάταιο» του αγώνα τους!

Από μια άποψη, η ταρτούφεια υποκρισία της Δύσης απέναντι στην Άγκυρα δεν ξενίζει ιδιαίτερα, αν αναλογιστεί κανείς τη διακριτική ανοχή της στο φασιστικό πραξικόπημα του Εβρέν. Αλλά την εποχή εκείνη βρισκόμασταν, επιτέλους, στο αποκορύφωμα του Ψυχρού Πολέμου και η αναχαίτιση της «ερυθράς απειλής» με κάθε τίμημα εξηγούσε, χωρίς βεβαίως να δικαιολογεί στο ελάχιστο, αυτή την επιλογή Αμερικανών και ΝΑΤΟϊκών. Πώς μπορεί να εξηγηθεί μια ανάλογη στάση σήμερα, σ' ένα εντελώς διαφορετικό διεθνές περιβάλλον; Το γεγονός ότι η απεργία πείνας και η εξέγερση στις τουρκικές φυλακές καθοδηγήθηκαν από οργανώσεις της επαναστατικής Αριστεράς είναι βεβαίως ένας παράγοντας, αλλά δεν αρκεί για να ερμηνεύσει την εξοργιστική παχυδερμία των δυτικών κυβερνήσεων, που τις αφήνει έκθετες στην κοινή γνώμη των χωρών τους. Τα ουσιαστικά αίτια πρέ-

πει να αναζητηθούν αφενός μεν στην ευαίσθητη γεωστρατηγική θέση της Τουρκίας στη μεταψυχροπολεμική εποχή, αφετέρου δε στην προϊούσα κρίση ολόκληρου του τουρκικού κοινωνικού σχηματισμού.

Σε αντίθεση με την Ελλάδα, που είδε τη γεωστρατηγική αξία χρήσης της να μειώνεται δραματικά μετά την κατάρρευση του «υπαρκτού σοσιαλισμού», η Τουρκία παραμένει χώρα της πρώτης γραμμής του μετώπου για το νατοϊκό συνασπισμό. Η πολιτιστική και πολιτική επιρροή της σε πρώην σοβιετικές δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας και στον Καύκασο την ανέδειξε σε χώρα-κλειδί στο μεγάλο παιχνίδι των πετρελαιαγωγών, μια κρίσιμη αναμέτρηση διαρκείας ανάμεσα στη Δύση και τη Ρωσία. Το τουρκικό χαρτί απέκτησε μεγαλύτερο βάρος μετά την απομάκρυνση του Γιέλτσιν και την άνοδο του πραγματιστή εθνικιστή Πούτιν, βασικός στόχος του οποίου είναι η αποκατάσταση της σφαιρας επιρροής του Κρεμλίνου στο λεγόμενο «εγγύς εξωτερικό», δηλαδή τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες.

Παράλληλα, η αποσταθεροποίηση της PAX AMERICANA, που είχε οικοδομήσει στη Μέση Ανατολή ο Τζορτζ Μπους ο πρεσβύτερος με τον Πόλεμο του Κόλπου, κατά κύριο λόγο εξαιτίας των παλιροεϊκών κυμάτων που προκαλεί στους αραβικούς πληθυσμούς η παλαιστινιακή Ιντιφάντα, και η απειλή ανόδου του ισλαμικού φονταμενταλισμού αναδεικνύουν και πάλι τη μουσουλμανική αλλά κοσμική (και στρατιωτική σύμμαχο του Ισραήλ) Τουρκία σε βασικό ανάχωμα των ανατρεπτικών τάσεων στην περιοχή.

Ένας τρίτος παράγοντας που ενισχύει το ρόλο της Άγκυρας είναι οι αυξανόμενες αντιθέσεις ανάμεσα στην αμερικανική υπερδύναμη και σε μια Ευρώπη που κινείται, έστω και μετ' εμποδίων, στο δρόμο

μας ολοένα και πιο σφιχτής ολοκλήρωσης, όχι μόνο στον οικονομικό αλλά και στον πολιτικοστρατιωτικό τομέα, υπό γερμανική ηγεμονία. Οι Αμερικανοί πιέζουν ασφυκτικά τους Ευρωπαίους να δεχθούν την Τουρκία στη σχεδιαζόμενη ευρωπαϊκή δύναμη ταχείας επέμβασης και τελικά στην ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση εν είδει πέμπτης φάλαγγας που θα εγγυάται ως ένα σημείο την ατλαντική νομιμοφροσύνη των απρόθυμων συμμάχων τους. Δεν είναι τυχαίο ότι, την πρώτη κιόλας εβδομάδα της κυβέρνησης Μπους, η αμερικανική *Ιντερνάσιοναλ Χέ-ραλντ Τρίμπιουν* φιλοξένησε στην κορυφή της πρώτης σελίδας της δυσοίωνη ανάλυση που προέβλεπε ελληνοτουρκική ρήξη αν η Ευρωπαϊκή Ένωση αρνηθεί τη συμμετοχή της Τουρκίας στην ευρωζώνη. Το δημοσίευμα χαρακτηρίστηκε ανακριβές από το Στέιτ Ντιπάρτμεντ, αλλά το μήνυμα είχε δοθεί τόσο στην Αθήνα όσο και στις Βρυξέλλες.

Όσο πολύτιμη όμως κι αν εμφανίζεται για τα αμερικανονατοϊκά συμφέροντα η Τουρκία, δεν παύει να αντιπροσωπεύει έναν κοινωνικό σχηματισμό αντιμέτωπο με μια κρίση ιστορικών διαστάσεων, κάτι που αντανακλάται στις αλληπάλληλες νομισματικές κρίσεις των τελευταίων ετών. Τελευταίος κρίκος αυτής της αλυσίδας ήταν το κραχ του Φεβρουαρίου, που οδήγησε την τουρκική οικονομία στην «εντατική» του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, με «επιβλέποντα ιατρό» το νέο τσάρο της Οικονομίας Κεμάλ Ντεβρής, μέχρι πρότινος αντιπρόεδρο της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Δεν πρόκειται για μια συγκυριακή διαταραχή του οικονομικού κύκλου, αλλά για μια κρίση με βαθιά, δομικά χαρακτηριστικά. Θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για ιστορική κρίση του «υπαρκτού... Κεμαλισμού», του ιδιόμορφου, πατερναλιστικού καπιτα-

λισμού που οικοδομήθηκε μετά την επανάσταση των Νεοτούρκων στη χώρα που δέχθηκε την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Όπως έχει ήδη σημειωθεί από άλλους αρθρογράφους (Α. Βατικιώτης - Κ. Λαπαβίτσας, εφημερίδα *ΠΡΙΝ* 11/3/2001), το 1915, οκτώ χρόνια πριν την ανακήρυξη της τουρκικής δημοκρατίας από τον Ατατούρκ, το 85% των κεφαλαίων στις επιχειρήσεις με περισσότερους από πέντε μισθωτούς ανήκε σε Έλληνες, Αρμένιους, Εβραίους και άλλους ξένους. Αυτό σημαίνει ότι ο στρατός, η πρωτοπορία της αστικοδημοκρατικής επανάστασης στην Τουρκία (και όχι μόνο) αναγκάστηκε να συγκροτήσει όχι μόνο το πολιτικό εποικιοδόμημα του αστικού-κοσμικού (μη ισλαμικού) κράτους, αλλά σε μεγάλο βαθμό και την ίδια την αστική τάξη της χώρας.

Το αποτέλεσμα ήταν η συγκρότηση ενός είδους «κρατικού καπιταλισμού», με το κράτος και ειδικά το στρατό να ελέγχει άμεσα τους στρατηγικούς κλάδους της οικονομίας. Μέχρι τη δεκαετία του '70, η κρατική παρέμβαση στην τουρκική οικονομία δεν είχε το αντίστοιχό της σε καμία άλλη καπιταλιστική χώρα, μπρέ εξαιρουμένων των πιο πρωτοποριακών, από αυτή την άποψη, δυτικών χωρών, όπως η Αυστρία και η Σουηδία. Ο κρατικός προστατευτισμός βρισκόταν στο ζενίθ, ενώ η κυβέρνηση κατέστρωνε πεντάχρονα πλάνα στο πρότυπο της Σοβιετικής Ένωσης.

Παρά τα πλήγματα που δέχθηκε τις δύο τελευταίες δεκαετίες από τον επελαύνοντα σε διεθνή κλίμακα νεοφιλελευθερισμό αυτό το οικοδόμημα, ο «σκελετός» του δεν έχει καταδαφιστεί ακόμη. Οι στρατηγοί και οι κηδεμονευόμενες από αυτούς κυβερνήσεις προθυμοποιούνται να εφαρμόσουν τις εντολές του ΔΝΤ όταν πρόκειται για την αιματηρή λιτότητα στους μισθούς, όχι

όμως όταν γίνεται λόγος για σαρωτικές ιδιωτικοποιήσεις και άρση του ισχυρού προστατευτισμού της εγχώριας αγοράς. Αποτέλεσμα των νόθων, υβριδικών και ασυνεπών οικονομικών πολιτικών που ακολουθούνται είναι η όξυνση των κοινωνικών αντιθέσεων —γεγονός που σε συνδυασμό με τη δημογραφική έκρηξη, τον ισλαμικό παράγοντα και τα ανοιχτά μειονοτικά προβλήματα, κυρίως το Κουρδικό, μετατρέπουν την Τουρκία σε ενεργό ηφαίστειο— αλλά και οι αλληπάλληλες υποτροπές της οικονομικής κρίσης, καθώς δεν αντιμετωπίζονται, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, οι βαθύτεροι δομικοί παράγοντες που την τροφοδοτούν.

Σ' αυτό το φόντο η σύγχρονη Τουρκία εμφανίζεται και πάλι ως ο «Μεγάλος Ασθενής» της Ευρώπης, με αποτέλεσμα οι κεμα-

λικές-στρατοκρατικές ελίτ να χαρακτηρίζονται από έντονη ανασφάλεια, τόσο προς τα μέσα όσο και προς τα έξω, και να ρέπουν προς την «εξαγωγή της κρίσης» με κάθε είδους μεγαλοϊδεατισμούς, είτε προς το Αιγαίο, είτε προς την κοιλάδα του Τίγρη και του Ευφράτη, είτε προς την Κεντρική Ασία. Ακολουθώντας τη λογική του «το μη χείρον βέλτιστον», οι δυτικοί, και κυρίως οι Αμερικανοί, στηρίζουν οικονομικά και πολιτικά το φασίζον καθεστώς της Άγκυρας, προτιμώντας τους στρατηγούς από τους ισλαμιστές. Αλλά είναι οι ίδιοι εκείνοι που, με τη δογματική τους προσήλωση στη νεοφιλελεύθερη αποικοδόμηση του τουρκικού «κρατικού καπιταλισμού», δημιουργούν τις προϋποθέσεις για νέες, πολύ εκρηκτικότερες, κοινωνικές εξεγέρσεις και πολιτικές ανατροπές απρόβλεπτου βάθους.